

„Zabawa a rozwój dziecka”.

Definicje zabawy.

Zgodnie za J. Huizingiem, *zabawa jest działaniem swobodnym znajdującym się poza zwykłym życiem, mogącym całkowicie zabsorbować uczestnika. Jest bezinteresowna, kieruje się własnymi regułami, opiera się na powołanych na jej potrzeby, związkach społecznych.*ⁱ

Anna Brzezińska porządkuje cechy zabawy w dwóch grupach:

a) cechy określające dziecko, jako podmiot aktywności, które wpływają na rozwój różnych sfer jego osobowości,

b) cechy opisujące zabawę, jako aktywność oraz sytuacje, w jakiej ma ona miejsce.

Zauważa następujące cechy zabawy:

- bezinteresowność, jako działanie, które niczemu bezpośrednio nie służy,
- dobrowolność, jako działanie spontaniczne, podjęte bez nacisku otoczenia,
- fikcyjność, jako stworzenie sytuacji wyobrazeniowej, w której następuje zabawa,
- zaangażowanie emocjonalne,
- normy.

Zabawa jest działaniem swobodnym i dobrowolnym, jej celem jest osiągnięcie zadowolenia. Zabawa ma charakter fikcyjny, ponieważ często zostaje umiejscowiona w fikcyjnym miejscu i czasie. Wymaga zaangażowanie emocjonalnego i rządzi ją reguły ustalone przez osoby bawiące się.

Zabawy okresu przedszkolnego i wczesnoszkolnego

Okres przedszkolny to czas wszechstronnego rozwoju dziecka we wszystkich sferach jego osobowości.

Jean Piaget zwrócił uwagę na zależność między rozwojem inteligencji dziecka a preferowaną przez nie formą zabawy i podzielił ją na trzy stadia:

- zabawa sensoryczno- motoryczna, od urodzenia do 2 roku życia, jej celem jest doskonalenie kontroli ruchów oraz powtarzalność;
- zabawa symboliczna, między 2 a 7 rokiem życia, nadawanie przedmiotom różnego znaczenia;
- zabawa w role od 7 roku życia, z wykorzystaniem reguł.ⁱⁱ

Według J. Piageta, zabawa polega łączeniu wiedzy o świecie z znanymi sobie doświadczeniami i sposobem rozumienia świata.

Ann Birch i Tonny Malim w Psychologii Rozwojowej zwracają uwagę na związek między rozwojem społecznym dziecka a zabawą i podają następujące rodzaje zabaw:

- zabawę samotną, charakterystyczną dla dzieci między 18 miesiącem a 2 rokiem życia z wykorzystaniem przedmiotów, również zabawek.
- w trzecim roku życia dominuje typ zabawy równoległej, dzieci obserwują się oraz naśladują, ale raczej nie bawią się jeszcze razem.
- element uspołecznienia pojawia się w zabawach około czwartego roku życia.

Najwcześniejszym typem zabawy w życiu dziecka jest zabawa swobodna i spontaniczna, bez reguł i przepisów. Ma ona charakter badawczy i pobudza zmysły. Jest raczej samotna niż grupowa. Dziecko bawi się częściami ciała, a ok. 3 miesiąca zaczyna badać tworzywa, z jakich zrobiono zabawki. Kolejnym krokiem jest próba odkrycia zasady ich działania, co często kończy się zniszczeniem zabawki. Następnie, pod koniec pierwszego lub na początku drugiego roku życia, pojawiają się zabawy udawane, nazywane też iluzyjnymi. Przybierają one formę zabawy naśladowczej, w której dziecko przedstawia zajęcia domowe, bawi się w sklep i przewożenie osób.

Dzieci do około trzeciego roku życia, personifikują zabawki np. mówią do lalek. Wyznaczają zabawkom kary, odgrywają z nimi niebezpieczne sytuacje, podejmują walkę ze straszdyłtami. Po trzecim roku życia, zwykle wprowadzają do swoich zabaw rekwizyty.

Kolejnym etapem w rozwoju zabawy, jest przejście od inscenizacji, czyli dokładnego odtwarzania scen, do zabawy konstrukcyjnej.

Po trzecim roku życia dzieci łączą zabawy inscenizacyjne, z zabawą konstrukcyjną, jaką są klocki. Początki zabaw konstrukcyjnych przypadają przed piątym, szóstym rokiem życia. Dziecko układa przedmioty według wzoru, czasami, przypadkowo stworzy coś, co przypomina rzecz mu znaną.

Od około szóstego roku życia, dziecko dobiera materiały pod kontem budowania i tworzenia konstrukcji. Wraz z rozwojem dziecka, dominującą formą zabawy staje się właśnie zabawa konstrukcyjna, a iluzyjność przesuwa się na drugi plan. Prostymi formami zabawy konstrukcyjnej są: błotne placki, góry i tunele powstające w piasku oraz zabawy klockami, koralikami, nożyczkami, gliną, farbami, kredkami i klejem. Dzieci budują namioty, szałas, teatrzyki, lepiają bałwany i robią rzeźby ze śniegu.

Dziewczynki wybierają inny rodzaj zabaw konstrukcyjnych niż chłopcy np. szycie ubrań dla lalek, wykonywanie papierowych lalek, rysowanie, malowanie, modelowanie.

Czas zabawy nie kończy się w okresie przedszkolnym.ⁱⁱⁱ

Okres szkolny między szóstym a trzynastym, czternastym rokiem życia, Morice Debeesse określa jako: *wiek rozumu, wiek wiedzy, wiek społeczny, wiek aktywności*. Ogromne

znaczenie w życiu dziecka zaczyna odgrywać grupa zabawowa. Jest to czas, kiedy w zabawach pojawia się element współzawodnictwa i rywalizacji, a dzieci łamiące ustalone zasady są dyskryminowane przez grupę. Dziecko uczy się dostosowywać do grupy, doskonali samokontrolę i rozwija takie wartości jak sumienność i lojalność.

Wartość zabawy

Wiadome jest ogromne znaczenie zabawy w rozwoju dziecka przedszkolnego i wczesnoszkolnego. W początkowym okresie rozwoju (w przedszkolu) zabawa wpływa na rozwój fizyczny, rozwija umiejętności manualne i koordynację wzrokowo-ruchową, wpływa na rozwój emocji społecznych, wprowadza do poznania norm. Zabawa ważna jest dla rozwoju procesów poznawczych dziecka. Wraz z rozwojem, bogatsze stają się zabawy np. zespołowe zabawy twórcze, zabawy konstrukcyjne, które przyczyniają się do rozwoju emocjonalnego.^{iv}

E.B Hurlock podkreśla wartość zabawy w całościowym rozwoju dziecka. Zabawa stymuluje rozwój fizyczny dzieci: wspiera rozwój mięśni i koordynację ciała, pozwala rozładować nadmiar energii. W sferze emocjonalnej pozwala stopniowo odejść od egocentryzmu, aby przyczynić się do uspołecznienia dziecka, które w zabawie uczy się współpracy z grupą. Formy zabaw iluzyjnych uczą dziecko oceniać relacje społeczne oraz poznawać i rozwiązywać problemy. Zabawa sprzyja rozwojowi osobowości, ponieważ daje dziecku szansę odgrywania różnych ról społecznych, budowania obrazu świata i samego siebie. Zabawa ma również charakter terapeutyczny, ponieważ daje dziecku szansę uwolnienia się od napięć, wyrażenia pośrednio swoich uczuć, walki z lękami i frustracją. Obserwacja dzieci i udział dorosłych w zabawie, pozwala poznać problemy dziecka, jego środowisko, relacje w rodzinie – jest wskazówką do podjęcia dalszych działań.^v

Wartość zabawy w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym jest niepodważalna. Pomaga i stymuluje wszechstronny rozwój osobowości dziecka pod warunkiem, że spełnia kilka kryteriów:

- jest odpowiednio dobrana do etapu rozwoju dziecka
- uwzględnia charakterystyczny dla danego wieku sposób myślenia
- pozwala na aktywność spontaniczną, samodzielną, którą z czasem można ukierunkować
- pozwala dziecku bezpiecznie doświadczyć, odkryć, przeżyć różne sytuacje oraz stać się twórcą.

BIBLIOGRAFIA:

ⁱ L. Wygotski, Wybrane prace psychologiczne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1971.

ⁱⁱ . A. Brzezińska, M. Burtowy, Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej, UAM, Poznań 1985.

ⁱⁱⁱ A. Birch, T. Malim, Psychologia Rozwojowa w zarysie Od niemowlęstwa do dorosłości, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002

^{iv} M. Debeese, Etapy wychowania, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1996.

^v E. B. Hurlock, Rozwój dziecka, wyd. 2, Warszawa 1961.